

**KRZYŻE NA CENZUROWANYM.
REPRESJE WŁADZ KOMUNISTYCZNYCH WOBEC
KS. MICHAŁA WINIARZA SDB ZA POSTAWIENIE
KRZYŻY MISYJNYCH NA TERENIE PARAFII
PW. WNIEBOWZIĘCIA NAJŚWIĘTSZEJ MARYI PANNY
W SKRZATUSZU W ROKU JUBILEUSZOWYM 1966
(EDYCJA ŹRÓDŁOWA)**

Wstęp

Obchody Tysiąclecia Chrztu Polski były jednym z najważniejszych wydarzeń religijnych w powojennej Polsce. Przygotowania w polskim Kościele do tego jubileuszu trwały dekadę. Pomysł na przeprowadzenie tak wielkiej akcji duszpasterskiej zrodził się już podczas II wojny światowej, kiedy prymas Polski kard. August Hlond przebywał poza ojczyzną w Lourdes. W tym szczególnym miejscu naznaczonym w XIX w. objawieniami maryjnymi, które stało się jednym z najpopularniejszych sanktuariów i miejsc pielgrzymkowych dla katolików, prymas doszedł do przekonania, że kiedy skończy się wojna, naród polski po doświadczeniach okupacji i traumy związanej z zaplanowaną wobec niego eksterminacją, będzie potrzebował duchowego odrodzenia, a jedną z okazji ku temu będzie właśnie tysiąclecie chrztu. Kardynał Hlond nie zdołał zrealizować swoich planów, ale podjął je i twórczo rozwinął jego następca na prymasowskim tronie kard. Stefan Wyszyński². To jemu zawdzięczamy, że z powodzeniem udało się przeprowadzić ogólnonarodowe rekolekcje przed *Sacrum Poloniae Millenium*. Szczegółowy ich plan Prymas Tysiąclecia opracował będąc więźniem komunistycznych władz. Będąc izolowany nie uczestniczył też w pierwszym akcie przygotowań milenijnych, jakim było uroczyste złożenie przez wiernych *Jasnogórskich Ślubów Narodu Polskiego* na Jasnej Górze, które miało miejsce 26 sierpnia 1956 r.³

¹ Ks. dr Jarosław Wąsowicz SDB, salezjanin; dr historii, mgr teologii; dyrektor Archiwum Salezjańskiego Inspektorii Pilskiej; wykładowca Historii Kościoła w WSD Towarzystwa Salezjańskiego w Łądzie; zajmuje się badaniem dziejów młodzieżowej opozycji i NSZZ „Solidarność” w PRL-u, historią Kościoła w tym okresie, martyrologium duchowieństwa polskiego w czasie II wojny światowej, historią salezjanów w Polsce oraz naukami pomocniczymi historii. ORCID: 0000-0002-1253-3627, e-mail: wonsal_@poczta.onet.pl.

² Więcej na ten temat zobacz: Stanisław Zimniak, *Zwycięstwo Maryi. Proroctwo Kardynała Augusta Hlonda w posłudze apostolskiej Prymasa Tysiąclecia Stefana Kardynała Wyszyńskiego i Papieża Jana Pawła II Wielkiego* (Warszawa: Wydawnictwo Salezjańskie, 2007).

³ Stefan Wyszyński, *Zapiski milenijne. Wybór z dziennika „Pro memoria” z lat 1965–1967*, wybór i oprac. M. Okońska i in. (Warszawa: Wydaw. im. Stefana Kard. Wyszyńskiego „Soli Deo”, 2001); Jan Żaryn, *Dzieje Kościoła katolickiego w Polsce (1944–1989)* (Warszawa: Wydawnictwo Neriton, 2003), 158–163.

Program przygotowań do milenijnego jubileuszu był osadzony w prawdach wiary i nauce Kościoła, odwoływał się też do społecznego życia polskiego narodu. Religijna narracja i towarzyszące jej akcje duszpasterskie ożywiały pobożność Polaków, co zagrażało programowej laicyzacji konsekwentnie prowadzonej przez władze komunistyczne od zakończenia wojny. W związku z tym aparat partyjno-państwowy przedstawiał je jako „ofensywę wojującego klerykalizmu”. Starano się utrudniać przebieg dziesięcioletnich przygotowań do Milenium Chrztu Polski poprzez różnego rodzaju szykany wymierzone w duchowieństwo, a w roku jubileuszowym zorganizowały konkurencyjne obchody Tysiąclecia Państwa Polskiego⁴.

W diecezji gorzowskiej w ramach bezpośrednich przygotowań do uroczystości milenijnych w każdej parafii miały zostać przeprowadzone misje. Kuria zachęcała również, aby przy tej okazji przy kościołach zainstalowano pamiątkowe krzyże misyjne lub przydrożne kapliczki⁵. Na terenie ówczesnego województwa koszalińskiego władze odnotowały trzy przypadki wzniesienia krzyży w miejsce starych (Tarnówka, Bobolice, Porost) oraz pięciu nowych krzyży (Czaplinek, Świdwin, Sycevice, Borkowo, Bobolice). Z wszystkimi proboszczami parafii z tych miejscowości przeprowadzone zostały rozmowy ostrzegawcze. Odstąpiono natomiast wobec nich od postępowania karnego⁶.

Odosobnionym przypadkiem, zastosowania represji na terenie województwa koszalińskiego wobec administratora parafii, stała się sprawa ks. Michała Winiarza SDB. Od września 1965 r. był on proboszczem i kustoszem sanktuarium w Skrzatuszu⁷. Zgodnie z zaleceniem kurii gorzowskiej w maju na terenie swojej parafii przeprowadził misje milenijne i w trzech miejscowościach upamiętnił je krzyżami misyjnymi. Za

⁴ Zarówno przebieg uroczystości związanych z przygotowaniem obchodów *Sacrum Poloniae Millenium*, jak i represje komunistycznych władz wobec Kościoła związane z tym wydarzeniem, zostały w ostatnich latach dość szczegółowo przebadane przez historyków, głównie w ramach projektów naukowych realizowanych przez Instytut Pamięci Narodowej. Wśród ważniejszych publikacji na ten temat warto wymienić m.in.: *Pół wieku Milenium. Religijne, polityczne i społeczne aspekty obchodów Tysiąclecia Chrztu Polski (1956–1966/1967)*. Studia i materiały, red. Bartłomiej Noszczak (Warszawa: IPN, 2017); *Obchody Milenium na uchodźstwie – w 50. rocznicę*, red. Rafał Łatka, Jan Żaryn (Warszawa: Wydawnictwo Naukowe UKSW, IPN, 2016); Bartłomiej Noszczak, *Antymilenium. Konflikt państwa z Kościołem na tle obchodów tysiąclecia chrztu Polski (1956–1966/1967)* (Warszawa: IPN, 2020); *Milenium czy Tysiąclecie*, red. Bartłomiej Noszczak, Albumy t. 5 (Warszawa: IPN, 2006); *Milenium kontra Tysiąclecie 1966*, red. Konrad Białecki, Stanisław Jankowiak, Jan Miłosz (Poznań: IPN, 2007).

⁵ Grzegorz Wejman, „Milenium w administracji gorzowskiej”, *Studia Koszalińsko-Koło-brzeskie* 20 (2013): 282.

⁶ *Uroczystości milenijne 1966 r. Sprawozdania urzędów spraw wewnętrznych*, red. Wanda Chudzik, I. Marczak, A. Napieralski, M. Olkuśnik (Warszawa: Książka i Wiedza, 1996), 56.

⁷ Archiwum Diecezji Koszalińsko-Koło-brzeskiej, Parafia pw. Wniebowzięcia NMP w Skrzatuszu. Korespondencja, dokumenty różne 1963–1972, sygn. 243, Dekret biskupa gorzowskiego Wilhelma Pluty nominujący ks. Winiarza na administratora parafii w Skrzatuszu, Gorzów Wlkp. 20 IX 1965 r., k. 183.

ich postawienie ks. M. Winiarz został ostatecznie skazany przez Sąd Powiatowy w Wałczu na karę grzywny⁸.

Prezentowane poniżej dokumenty wytworzone przez koszalińską Służbę Bezpieczeństwa ukazują kolejne etapy śledztwa w sprawie skrzatuskiego proboszcza i represji, jakich doznał wówczas ze strony władz komunistycznych. Pochodzą z zasobu Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej w Gdańsku. Nie były dotąd publikowane. W edycji źródłowej wszelkie wyróżnienia, dokonane przez twórcę dokumentu w formie podkreśleń, zaznaczono za pomocą czcionki wytłuszczonej. Rozwinięto i ujęto w nawiasy kwadratowe wszelkie skróty (np. inicjały imion, nazwy organizacji), poza słownikowymi. W dokumentach uwspółcześiono ortografię i interpunkcję.

Dokumentacja źródłowa

Nr 1

1966 maj 14, Koszalin – Pismo Naczelnika Wydziału Śledczego/KW MO Koszalinie do Zastępcy Komendanta Powiatowego MO w Wałczu w sprawie faktów naruszenia przepisów prawa budowlanego na terenie powiatu wałeckiego

Koszalin, dnia 14 maja 1966 roku⁹

Tajne

Egz. nr 2

Zastępca Komendanta Powiatowego M[ilicji] O[bywatelskiej]
Do Spraw Bezpieczeństwa
w Wałczu

W załączeniu zwracam nadesłane przy piśmie z dnia 9 maja 1966 roku za L.dz. Kb-I-0593/66 materiały dotyczące zaistniałych na terenie powiatu wałeckiego faktów naruszenia przepisów prawa budowlanego, celem uzupełnienia ich w następującym kierunku:

1. W sprawie postawienia krzyży w Dobinie:

- pobranie oświadczeń od osób, które zaangażowane były w wykonywaniu krzyży a także od tych, które krzyże te postawiły, przy czym oświadczenia winny być wyczerpujące. Z treści oświadczeń winno wynikać od kogo ono pochodzi i gdzie ta osoba zamieszkuje,
- uzupełnienie już nadesłanego oświadczenia w tej sprawie czytelnym imieniem i nazwiskiem oraz stanowiskiem osoby, która je złożyła,
- ustalenie kto był inicjatorem postawienia krzyży i skąd pochodził materiał.

⁸ Więcej na temat posługi ks. Michała Winiarza w Skrzatuszu zobacz: Jarosław Wąsowicz, „Ksiądz Michał Winiarz SDB (1911–1988), proboszcz parafii w Skrzatuszu i kustosz sanktuarium w latach 1965–1972. Życie i twórczość”, *Rocznik Skrzatuski* 7 (2019): 97–120; Jarosław Wąsowicz, „Ksiądz, który zakpił z Wydziału ds. Wyznań. Salezjanin ks. Michał Winiarz (1911–1988)”, *Biuletyn IPN* 5 (2021): 89–98.

⁹ W lewym górnym rogu podłużna pieczęć z godłem państwowym: Komenda /Milicji Obywatelskiej/woj. Koszalińskiego/ L. dz. Gs-0916/66. Data dzienna wpisana ręcznie.

2. W sprawie postawienia krzyża na terenie podwórza kościelnego w¹⁰ Witankowie:

- uzyskanie czytelnego protokołu oględzin robót budowlanych sporządzonego przez komisję budowlaną w dniu 27 kwietnia 1966 r.
- pobranie oświadczeń od osób, które zaangażowane były w wykonaniu krzyża, a także od tych, które krzyż postawiły, przy czym oświadczenia winny być wyczerpujące. Z treści oświadczeń winno wynikać od kogo pochodzi i gdzie osoba układająca je zamieszkuje,
- ustalenie kto był inicjatorem postawienia krzyża oraz skąd pochodził materiał.

3. W sprawie postawienia krzyża na terenie PGR-u w Ponikiewie¹¹:

- pobranie wyczerpujących oświadczeń od osób, które zaangażowane były w wykonaniu krzyża i od tych, które krzyż stawiali,
- ustalenie kto był inicjatorem postawienia krzyża,
- wyjaśnienie na jakiej podstawie leśniczy Bronisław Niemczyk¹² dał drzewo na krzyż i czy był do tego uprawniony.

4. W sprawie nagrobka postawionego przez księdza Jana Żaka¹³ na grobie Henryka Tucholskiego¹⁴ przy jednoczesnym zrujnowaniu innego grobowca na terenie cmentarza ewangelickiego:

- pobranie wyczerpujących oświadczeń od osób, które grobowiec wykonywały. W oświadczeniach tych osób winny znaleźć się odpowiedzi na pytania kto zlecał im wykonanie grobowca na grobie Henryka Tucholskiego, z jakiego materiału grobowiec miał być wykonany, ile i od kogo otrzymali za pracę przy stawianiu grobowca oraz dlaczego dopuścili się rozbiórki innego grobowca znajdującego się na cmentarzu ewangelickim.

Ustalenie kiedy był stawiany grobowiec, który uległ rozbiórce oraz w jakim stanie znajdował się bezpośrednio przed rozbiórką.

Zgodnie z poleceniem Z-cy Komendanta Wojewódzkiego MO do Spraw Bezpieczeństwa płk. Br.[onisława] Szymańskiego¹⁵ wskazane w niniejszym piśmie uzupełnienia winny być wyko-

¹⁰ Przekreślone: we wsi.

¹¹ Prawdopodobnie błędny zapis, chodzi zapewne o Witankowo.

¹² Bronisław Niemczyk – brak danych.

¹³ Ks. Jan Alojzy Żak (1907–1976) – kapłan diecezji łuckiej, święcenia przyjął 25 IV 1939 r. w Dubnie. Od 1948 r. pracował na terenie administracji gorzowskiej. W latach 1957–1965 był proboszczem parafii w Marcinkowicach.

¹⁴ Henryk Tucholski – brak danych.

¹⁵ Bronisław Szymański – Bronisław Szymański – ur. 24 IX 1923 r. w Langendorf (Niemcy). Od 10 V 1945 r. rozpoczął służbę w PUBP w Oleśnie, od 1 X 1948 r. oficer śledczy w Wydziale Śledczym, Sekcja II WUBP w Katowicach, 15 XII 1950 r. formalnie zatwierdzony na stanowisko zastępcy naczelnika Wydziału Śledczego w WUBP w Katowicach, a nieformalnie w okresie 15 XII 1950–1 IX 1951 r. zajmował stanowisko p.o. naczelnika ww. wydziału. Od 15 XII 1951 r. zastępca Naczelnika Wydziału Śledczego WUBP w Koszalinie 1 IX 1952 r. naczelnik tegoż wydziału, 1 IV 1955 r. naczelnik Wydziału VII Wojewódzkiego Urzędu ds. Bezpieczeństwa Publicznego w Koszalinie; 27 XII 1956 r. Inspektor w Inspektoracie Kierownictwa Jednostek Bezpieczeństwa KW MO w Koszalinie; 1 IX 1961 r. I z-ca Komendanta ds. Bezpieczeństwa KW MO w Koszalinie; 1 V 1971 r. I z-ca komendanta ds. Służby Bezpieczeństwa w KW MO w Szczecinie. 1 X 1976 r. mianowany na etat niejawni (stanowiskowo: dyrektor) i oddelegowany w 1976 r. do pracy w MSW na stanowisku oficera operacyjnego w rezydenturze w Grupie Pozapłacówkowej Departamentu I w Berlinie Wschodnim w NRD. Do Polski powrócił 31 I 1981 r. Porównaj: „Dane osoby z katalogu funkcjonariuszy aparatu bezpieczeństwa: Bronisław Szymański”, dostęp 10.05.2022, <https://katalog.bip.ipn.gov.pl/informacje/102480?katalog=5>.

nane w terminie do dnia 21 maja 1966 roku, a zebrane materiały ponownie przesłane do tut. Wydziału Śledczego.

Jednocześnie zwracam uwagę aby nadsyłane w przyszłości do Wydziału Śledczego materiały były kompletne i wyczerpujące, a nie w takim stanie jak to miało miejsce obecnie. Proszę podległym sobie pracownikom przypomnieć, że wszelkie pobierane od osób oświadczenia winny zawsze zawierać dane od kogo oświadczenie pochodzi i gdzie dana osoba zamieszkuje.

/ppłk Ew.[aryst] Sokołowski^{16/17}

Załącznik 9.

Wykonano w 2 egz.

egz. nr 1. Adresat

egz. nr 2.a.a.

Opr. HK. druk, MB.

Źródło: AIPN Gd, sygn. 0022/2, k. 11–12, mps.

¹⁶ Ewaryst Sokołowski – ur. 30 VII 1923 r. we Wronkach. Od 20 VIII 1947 r. młodszy referent Wydziału IC Sekcji IV WUBP w Gdańsku; 1 II 1951 r. z-ca naczelnika Wydziału VIII „A” WUBP w Gdańsku, 1 XII 1952 r. p.o. naczelnika. Od 1 X 1953 r. naczelnik Wydziału VIII „A” WUBP w Koszalinie, 1 IX 1954 r. naczelnik Wydziału IV WUBP w Koszalinie, od 1 IV 1955 r. z-ca naczelnika tegoż wydziału WUdsBP w Koszalinie; 27 XII 1956 r. z-ca naczelnika Wydziału II KW MO w Koszalinie, 1 V 1961 r. naczelnik Wydziału Śledczego KW MO w Koszalinie. W okresie 1 VII 1968–31 VIII 1976 r. I sekretarz Komitetu Zakładowego PZPR w KW MO w Koszalinie. „Dane osoby z katalogu funkcjonariuszy aparatu bezpieczeństwa: Ewaryst Sokołowski”, dostęp 10.05.2022, <https://katalog.bip.ipn.gov.pl/informacje/68817>.

¹⁷ Odręczny podpis. Powyżej podłużna pieczęć: Naczelnik/Wydziału Śledczego/KW MO Koszalin.

Nr 2

1966 lipiec 7, Koszalin – Wniosek Naczelnika Wydziału Śledczego KW MO w Koszalinie do Dyrektora Biura Śledczego Ministerstwa Spraw Wewnętrznych w Warszawie o zezwolenie na przedstawienie zarzutów ks. Michałowi Winiarzowi

Koszalin, dnia 7 lipca 1966 r.¹⁸

Tajne

Egz. nr 4

Do

Dyrektora Biura Śledczego
Ministerstwa Spraw Wewnętrznych
w Warszawie

WNIOSEK

o zezwolenie na przedstawienie zarzutów ks. Michałowi Winiarzowi

W załączeniu przedkładam akta śledztwa w sprawie postawienia na terenach przykościelnych krzyży w miejscowościach Dobino i Zawada pow. Wałcz oraz akta dochodzenia w sprawie postawienia krzyża w Witankowie i wnoszę o wyrażenie zgody na przedstawienie zarzutu ks. Michałowi Winiarzowi s. Szymona i Teresy zd. Skoczylińska, ur. 29 września 1911 r. w Tuligłowach (ZSRR) administratorowi parafii rzym.[sko]-kat.[olickiej] w Skrzatuszu pow. Wałcz z art. 80 ustęp 1 Ustawy z dnia 31 stycznia 1961 roku o prawie budowlanym (Dz.U. Nr 7 poz. 46).

Uzasadnienie

W kwietniu i maju 1966 roku na terenach przykościelnych w miejscowościach Witankowo, Dobino i Zawada pow. Wałcz postawione zostały nowe krzyże w związku z uroczystościami milenijnymi. Krzyże te postawione zostały bez uprzedniego uzyskania zezwolenia właściwych władz nadzoru budowlanego.

Architekt Powiatowy w Wałczu po otrzymaniu w dniu 27 kwietnia 1966 r. wiadomości o postawieniu krzyża w Witankowie powołał komisję budowlaną, która dokonała oględzin obiektu budowlanego i sporządziła odpowiedni protokół. Sporządzony protokół wraz z zawia-

¹⁸ W lewym górnym na maszynie: „Zgadzam się”/Z-ca Komendanta Wojew. MO/do Spraw Bezpieczeństwa/w Koszalinie/plk. S.[tanisław] Sokołowski/ i odręczny podpis. Poniżej podłużna pieczęć z godłem państwowym: Komenda /Milicji Obywatelskiej/woj. Koszalińskiego/ L. dz. Gs -01317/66; Stanisław Sokołowski – ur. 19 IX 1925 r. we Wronkach. Od I 1943 r. do VIII 1944 r. w szeregach oddziałów partyzanckich GL, a następnie AL na terenie woj. kieleckiego. Był m.in. zastępcą dowódcy 4 Kompanii ds. polityczno-wychowawczych 1 Brygady Krakowskiej AL im. B. Głowackiego. Od IX 1944 r. wywiadowca w Sekcji IV WUBP w Rzeszowie. W okresie od 13 I 1945 r. do I 1955 r. WUBP Kraków, m.in. naczelnik Wydziału „A”, Wydziału III, Inspektor. 1 VIII 1955 r. rozpoczął roczny kurs specjalny w Wyższej Szkole KGB w Moskwie, od 1 VIII 1956 r. zajmował kierownicze stanowiska najpierw w UdsBP dla miasta stołecznego Warszawy, od 28 XI 1956 r. w MSW, naczelnik Departamentu II Wydziału XI, od 1 IV 1957 r. z-ca dyrektora Biura „B”. Od 15 XI 1959 r. I z-ca komendanta KW MO w Gdańsku ds. Bezpieczeństwa, od 25 IV 1961 r. do 31 V 1975 r. z-ca komendanta KW MO w Koszalinie ds. Bezpieczeństwa. Wg opinii służbowej z 5 IX 1965 r., w tym okresie nadzorował pracę Wydziału III, „T”, „W”, „B” oraz Sekcji IV i Sekcji „A”; wiele uwagi poświęcał zagadnieniu walki z „wrogą działalnością kleru i elementu klerikalnego”. „Dane osoby z katalogu funkcjonariuszy aparatu bezpieczeństwa: Stefan Sokołowski”, dostęp 10.05.2022, <https://katalog.bip.ipn.gov.pl/informacje/14547?katalog=5>. Data dzienna wpisana ręcznie.

domieniem o stwierdzeniu aktu samowoli budowlanej przesłano do Prokuratury Pow.[iatowej] w Wałczu, która zleciła Kom.[endzie] Pow.[iatowej] MO w Wałczu przeprowadzenie dochodzenia. Sprawę do prowadzenia przejął Wydział Śledczy K[omendy] W[ojewódzkiej] MO w Koszalinie.

Mając wiadomość o planowanym postawieniu krzyży na placach przykościelnych w Dobinie i Zawdzie – architekt powiatowy w Wałczu przy udziale przewodniczącego Prezydium G[minnej] R[ady] N[arodowej] w Wałczu udał się do proboszcza parafii rzym.-kat. w Skrzatuszu ks. Michała Winiarza jako administratora kościołów filialnych w tych miejscowościach i zapoznał go z przepisami prawa budowlanego, a także ostrzegł przed konsekwencjami. W rozmowie powyższej ks. Michał Winiarz wyraził zdziwienie, że na postawienie krzyży wymagane jest zezwolenie i odpowiedział, że nic już nie może zrobić w kierunku odwołania postawienia krzyży, ponieważ sprawa jest już daleko posunięta.

Po stwierdzeniu, że krzyże w Dobinie i Zawdzie zostały postawione, architekt powiatowy zawiadomił Prokuraturę Powiatową w Wałczu o dalszych aktach samowoli budowlanej. Prokuratura Pow. w Wałczu tak w jednym, jak i drugim wypadku wszczęła śledztwo, którego prowadzenie powierzyła tut. Wydziałowi Śledczemu.

W czasie postępowania prowadzonego w sprawie każdego z wymienionych faktów ustalono, że krzyże stawiane były na zakończenie misji przeprowadzanych przez ks. Michała Winiarza w związku z 1000-leciem chrześcijaństwa w Polsce. Przed misjami, podczas głoszonych kazań ks. Michał Winiarz apelował do wiernych, aby uczcili zakończenie misji postawieniem nowych krzyży dodając, że on jako proboszcz nie ma na ten cel funduszy. Mieszkańcy poszczególnych miejscowości, zastosowując się do tego apelu w czynie społecznym krzyże wykonali. W każdym przypadku w sprawę wykonania krzyży zaangażowanych było wielu mieszkańców. Samo wkopanie krzyży dokonane było podczas procesji dookoła kościoła, w obrębie ogrodzonego placu przykościelnego i przez wiele osób biorących udział w uroczystościach.

W świetle powyższego wydaje się, że obowiązek uzyskania zezwolenia na postawienie krzyży ciążył na proboszczu parafii w Skrzatuszu ks. Michale Winiarzu i dlatego celowym jest przedstawienie mu zarzutu. Za powyższym stwierdzeniem przemawia to, że każdy z przypadków postawienia krzyży miał miejsce na terenach przykościelnych przyległych do kościołów filialnych administrowanych przez ks. Michała Winiarza, jak i to, że ks. Michał Winiarz apelował do wiernych o postawienie krzyży oraz, że nie zastosował się do ostrzeżenia udzielonego mu przez architekta powiatowego.

Przedstawienie zarzutu ks. Michałowi Winiarzowi nastąpiłoby dopiero po uprzednim połączeniu wszystkich postępowań.

Jednocześnie biorąc pod uwagę wszystkie wymienione wyżej fakty uważamy za wskazane po przedstawieniu ks. Winiarzowi zarzutów, skierowanie przeciwko niemu sprawy do Sądu z wnioskiem o rozpoznanie jej w trybie nakazowym. Za zastosowaniem trybu nakazowego przemawia to, że wszystkie krzyże postawione były w obrębie kościoła i wątpliwym wydaje się,

aby Sąd rozpoznając sprawę w trybie zwykłym wydał wyrok skazujący. Wobec powyższego proszę równocześnie o wypowiedzenie się co do merytorycznego sposobu załatwienia sprawy.

Kierownik Sam. Sekcji IV
/KW MO w Koszalinie/
/kpt. S.[tefan] Uściłowski/¹⁹

/ppłk. Ew. Sokołowski/²⁰

Sporządzono w 4 egz.

Egz. nr 1 – adr.

Egz. nr 2 – Dyr. Dep. IV MSW

Egz. nr 3 – Sam. Sekcja IV w/m

Egz. nr 4 – a/a

Opr. kpt. K.²¹

Druk. IG²²

Źródło: AIPN Gd, sygn. 0022/2, k. 21–23, mps.

Nr 3

1966 lipiec 17, Koszalin – Wniosek KW MO w Koszalinie do Prokuratury Wojewódzkiej w Koszalinie o przejęcie, połączenie spraw oraz przedstawienie zarzutów ks. Michałowi Winiarzowi

Koszalin, dnia 17 lipca 1966 r.²³

Do
Prokuratury Wojewódzkiej
w **Koszalinie**

WNIOSEK

o przejęcie, połączenie spraw oraz przedstawienie podejrzanemu zarzutów

W załączeniu przedkładam akta śledztwa Nr Ds.-347/66, Ds.-304/66 oraz akta dochodzenia Ds.-299/66 Prokuratury Powiatowej w Wałczu w sprawie postawienia krzyży w Dobinie, Zawadzie i Witankowie pow. Wałcz bez uprzedniego uzyskania zezwolenia właściwych władz nadzoru budowlanego t.j. o czyn przewidziany w art. 80 ustęp 1 ustawy z dnia 31 stycznia 1961 roku o prawie budowlanym (Dz.U. Nr 7 poz. 46) i wnoszę o:

¹⁹ Powyżej odręczny podpis. Stefan Uściłowski – ur. 17 IV 1924 r. w Ceranowie. 1 XII 1949 do 30 IV 1972 r. funkcjonariusz kolejno PUBP, WUdsBP i KW MO w Koszalinie. Przeszedł liczne szczeble kariery rozpoczynając o wartownika w ochronie PUBP, kończąc na kierowniczych stanowiskach w KW MO. Był m.in. z-cą naczelnika Wydziału III od 1 X 1961 r., kierownikiem samodzielnej Sekcji IV od 1 VII 1972 r., naczelnikiem Wydziału IV od 1 VI 1967 r., „Dane osoby z katalogu funkcjonariuszy aparatu bezpieczeństwa: Stefan Uściłowski”, dostęp 10.05.2022, <https://katalog.bip.ipn.gov.pl/informacje/56871>.

²⁰ Odręczny podpis. Powyżej podłużna pieczęć: Naczelnik/Wydziału Śledczego/KW MO Koszalin.

²¹ Dalej nieczytelne.

²² W prawym dolnym rogu odręcznie: Kwituję odbiór 2-go i 3-go egz. niniejszego wniosku/ nieczytelny podpis/ 7 VIII [19]66 godz. 15Ł00.

²³ W lewym górnym rogu podłużna pieczęć z godłem państwowym: Komenda /Milicji Obywatelskiej/woj. Koszalińskiego/ L.dz. Gs-1358/915/66. Data dzienna wpisana ręcznie.

1. przejęcie z Prokuratury Powiatowej w Wałczu akt śledztwa Nr Ds.-347/66, Ds.-304/66 oraz akt dochodzenia Ds.-299/66
2. połączenie wymienionych w pkt. 1 niniejszego wniosku spraw w jedną całość,
3. przedstawienie ks. Michałowi Winiarzowi s. Szymona i Teresy zd. Skoczylińska, ur. 29 września 1911 r. w Tuligłowach od, w Skrzatuszu pow. Wałcz zarzutu z art. 80 ustęp 1 ustawy z dnia 31 stycznia 1961 r. o prawie budowlanym (Dz.U. nr 7 poz. 46)

Uzasadnienie

W kwietniu i maju 1966 roku na terenach przykościelnych w miejscowościach Witankowo, Dobino i Zawada pow. Wałcz postawione zostały nowe krzyże w związku z uroczystościami milenijnymi. Krzyże te postawione zostały bez uprzedniego uzyskania zezwolenia właściwych władz nadzoru budowlanego.

Architekt Powiatowy w Wałczu po otrzymaniu w dniu 27 kwietnia 1966 r. wiadomości o postawieniu krzyża w Witankowie powołał komisję budowlaną, która dokonała oględzin obiektu budowlanego i sporządziła odpowiedni protokół. Sporządzony protokół wraz z zawiadomieniem o stwierdzeniu aktu samowoli budowlanej przesłano do Prokuratury Pow. w Wałczu, która zleciła Kom. Pow. MO w Wałczu prowadzenie dochodzenia. Sprawę do prowadzenia przejął Wydział Śledczy KW MO w Koszalinie.

Mając wiadomość o planowanym postawieniu krzyży na placach przykościelnych w Dobinie i Zawadzie – architekt powiatowy w Wałczu przy udziale przewodniczącego Prezydium GRN w Wałczu udał się do proboszcza parafii rzym.-kat. w Skrzatuszu ks. Michała Winiarza jako administratora kościołów filialnych w tych miejscowościach i zapoznał go z przepisami prawa budowlanego, a także ostrzegł przed konsekwencjami. W rozmowie powyższej ks. Michał Winiarz wyraził zdziwienie, że na postawienie krzyży wymagane jest zezwolenie i odpowiedział, że nic już nie może zrobić w kierunku odwołania postawienia krzyży, ponieważ sprawa jest już daleko posunięta.

Po stwierdzeniu, że krzyże w Dobinie i Zawadzie zostały postawione, architekt powiatowy zawiadomił Prokuraturę Powiatową w Wałczu o dalszych aktach samowoli budowlanej. Prokuratura Pow. w Wałczu tak w jednym, jak i w drugim wypadku wszczęła śledztwo, którego prowadzenie powierzyła tut. Wydziałowi Śledczemu.

W czasie postępowania prowadzonego w sprawie każdego z wymienionych faktów ustalono, że krzyże stawiane były na zakończenie misji przeprowadzanych przez ks. Michała Winiarza w związku z 1000-leciem chrześcijaństwa w Polsce. Przed misjami, podczas głoszonych kazań ks. Michał Winiarz apelował do wiernych, aby uczcili zakończenie misji postawieniem nowych krzyży dodając, że on jako proboszcz nie ma na ten cel funduszy. Mieszkańcy poszczególnych miejscowości, zastosowując się do tego apelu, w czynie społecznym krzyże wykonali. W każdym przypadku w sprawę wykonania krzyży zaangażowanych było wielu mieszkańców. Samo wkopanie krzyży dokonane było podczas procesji dookoła kościoła, w obrębie ogrodzonego placu przykościelnego i przez wiele osób biorących udział w uroczystościach.

W świetle powyższego wydaje się, że obowiązek uzyskania zezwolenia na postawienie krzyży ciążył na proboszczu parafii w Skrzatuszu ks. Michale Winiarzu i dlatego celowym jest przedstawienie mu zarzutu. Za powyższym stwierdzeniem przemawia to, że każdy z przypadków postawienia krzyży miał miejsce na terenach przykościelnych przyległych do kościołów filialnych administrowanych przez ks. Michała Winiarza, jak i to, że ks. Michał Winiarz apelował

do wiernych o postawienie krzyży oraz, że nie zastosował się do ostrzeżenia udzielonego mu przez architekta powiatowego.

W opisanym stanie rzeczy wnioski zawarte na wstępie wydają się być w pełni uzasadnione.

/ppłk Ew. Sokołowski/²⁴

Źródło: AIPN Gd, sygn. 0022/2, k. 27–29, mps.

Nr 4

1966 sierpień 16, Koszalin – Meldunek KW MO w Koszalinie przesłany do Wydziału Inspekcji Biura Śledczego Ministerstwa Spraw Wewnętrznych w Warszawie o przedstawieniu zarzutów ks. Michałowi Winiarzowi

Koszalin, dnia 16 sierpnia 1966 r.²⁵

Tajne

Egz. Nr 2

Do

Wydziału Inspekcji Biura Śledczego
Ministerstwa Spraw Wewnętrznych
w Warszawie

MELDUNEK

O połączeniu postępowań w sprawach Nr Prokuratury Pow. w Wałczu Ds.-299/66, Ds.-304/66 i Ds.-347/66, Nr Wydziału Śledczego 17/66, 18/66 i 19/66 oraz o przedstawieniu zarzutów.

Melduje, że postanowieniem z dnia 5 sierpnia 1966 roku Prokurator Powiatowy w Wałczu na wniosek Wydziału Śledczego połączył w jedną całość postępowania prowadzone w sprawie budowy krzyży w Dobinie, Witankowie i Zawadzie pow. Wałcz. Odnośnie postawienia krzyży w każdej z wymienionych miejscowości prowadzone było oddzielne postępowanie. Podstawą do połączenia tych postępowań było stwierdzenie, że w każdym z wypadków inicjatorem postawienia krzyży był administrator parafii rzym.-kat. w Skrzatuszu ks. Michał Winiarz, który przeprowadzając w wymienionych miejscowościach misje, apelował do wiernych, aby ich zakończenie uczcili postawieniem nowych krzyży, a nadto obowiązek uzyskania zezwolenia na postawienie krzyży ciążył na księdzu Winiarzu, jako administratorze parafii.

W dniu 12 sierpnia 1966 r. Prokurator Powiatowy w Wałczu przedstawił zarzut:

Ks. Michałowi Winiarzowi s. Szymona i Teresy zd. Skoczymińska, ur. 20 września 1911 r. w Tuligłowach (ZSRR), narodowości i obywatelstwa polskiego, pochodzenia chłopskiego, o wykształceniu wyższym teologicznym, kawalerowi, bezpartyjnemu, nie karanemu, administratorowi parafii rzym. kat. w Skrzatuszu pow. Wałcz i tamże zamieszkałemu, o to, że w kwietniu i maju 1966 r. w Witankowie, Dobinie i Zawadzie pow. Wałcz przystąpił do budowy 4-ch krzyży bez wymaganego pozwolenia t.j. o czyn przewidziany w art. 80 pkt. 1 prawa budowlanego.

²⁴ Odręczny podpis. Powyżej podłużna pieczęć: Naczelnik/Wydziału Śledczego/KW MO Koszalin.

²⁵ W lewym górnym rogu podłużna pieczęć z godłem państwowym: Komenda /Milicji Obywatelskiej/woj. Koszalińskiego/ L. dz. Gs-01524/916/66.

Przesłuchany w charakterze podejrzanego ks. Michał Winiarz przyznał się do popełnienia czynów mu zarzucanych przy czym wyjaśnił, że postawienie krzyży nie uważał za czynność na którą należy uzyskać zezwolenie. Apelowal do wiernych o postawienie krzyży na zakończenie misji, gdyż dotychczas tak zawsze praktykował. Po wezwaniu przedstawicieli prezydium PRN, którzy przeprowadzili z nim rozmowę i zalecili odwołanie postawienia krzyży, względnie zwrócił się o zezwolenie, nie zastosował się gdyż było już za późno. Jego zdaniem odwołanie postawienia krzyży wywołałoby rozgoryczenie wśród wiernych.

Postępowanie w powyższej sprawie zostanie zakończone skierowaniem do sądu z wnioskiem o rozpoznanie w trybie nakazowym.

/mjr Cz. Kozłowski²⁶

Zał. Karta S-26

Sporz. 4 egz.

Egz. nr 1 – adr.

Egz. nr 2 – Wydż. „C”

Egz. nr 3 – Sam. Sekcja IV

Egz. nr 4 – a/a

Opr. HK druk. IG

Źródło: AIPN Gd, sygn. 0022/2, k. 9–10, mps.

²⁶ Odręczny podpis. Powyżej podłużna pieczęć: Z-ca Naczelnika/Wydziału Śledczego/KW MO w Koszalinie. Czesław Kozłowski – ur. 3 VII 1924 r. w Mieścisku; 25 IX 1945 r. młodszy oficer śledczy w PUBP w Tczewie; 1 VI 1948 r. oficer śledczy Wydziału Śledczego WUBP w Gdańsku, 1 IV 1955 r. starszy oficer śledczy Wydział VII, Sekcja I WUdsBP w Gdańsku; 15 V 1957 r. starszy oficer operacyjny Wydział III Sekcja I KW MO w Gdańsku; 1 IX 1957 r. słuchacz dwuletniej Szkoły Starszych Oficerów Operacyjnych w Centrum Wyszkozenia MSW w Legionowie; 1 VIII 1959 r. starszy oficer śledczy Wydział Śledczy KW MO w Gdańsku, od 1 VII 1963 r. kierownik tegoż wydziału. Od 1 II 1964 r. z-ca naczelnika Wydziału Śledczego KW MO w Koszalinie, naczelnik w okresie 1 VII 1968–1 VI 1975 r., „Dane osoby z katalogu funkcjonariuszy aparatu bezpieczeństwa: Czesław Kozłowski”, dostęp 10.05.2022, <https://katalog.bip.ipn.gov.pl/informacje/5068>.

Bibliografia

- Archiwum Diecezji Koszalińsko-Koło-brzeskiej. Parafia pw. Wniebowzięcia NMP w Skrzatuszu. Korespondencja, dokumenty różne 1963–1972, sygn. 243.
- Archiwum Diecezji Koszalińsko-Koło-brzeskiej. Parafia pw. Wniebowzięcia NMP w Skrzatuszu. Dekret biskupa gorzowskiego Wilhelma Pluty nominujący ks. Winiarza na administratora parafii w Skrzatuszu, Gorzów Wlkp. 20 IX 1965 r., k. 183.
- „Dane osoby z katalogu funkcjonariuszy aparatu bezpieczeństwa: Bronisław Szymański”. Dostęp 10.05.2022. <https://katalog.bip.ipn.gov.pl/informacje/102480?katalog=5>.
- „Dane osoby z katalogu funkcjonariuszy aparatu bezpieczeństwa: Czesław Kozłowski”. Dostęp 10.05.2022. <https://katalog.bip.ipn.gov.pl/informacje/5068>.
- „Dane osoby z katalogu funkcjonariuszy aparatu bezpieczeństwa: Ewaryst Sokołowski”. Dostęp 10.05.2022. <https://katalog.bip.ipn.gov.pl/informacje/68817>.
- „Dane osoby z katalogu funkcjonariuszy aparatu bezpieczeństwa: Stefan Sokołowski”. Dostęp 10.05.2022. <https://katalog.bip.ipn.gov.pl/informacje/14547?katalog=5>.
- „Dane osoby z katalogu funkcjonariuszy aparatu bezpieczeństwa: Stefan Uściłowski”. Dostęp 10.05.2022. <https://katalog.bip.ipn.gov.pl/informacje/56871>.
- Milenium czy Tysiąclecie*, red. Bartłomiej Noszczak. Albumy. T. 5. Warszawa: IPN, 2006.
- Milenium kontra Tysiąclecie 1966*, red. Konrad Białecki, Stanisław Jankowiak, Jan Miłosz. Poznań: IPN, 2007.
- Noszczak, Bartłomiej. *Antymilenium. Konflikt państwa z Kościołem na tle obchodów tysiąclecia chrztu Polski (1956–1966/1967)*. Warszawa: IPN, 2020.
- Obchody Millenium na uchodźstwie – w 50. rocznicę*, red. Rafał Łatka, Jan Żaryn. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe UKSW, IPN, 2016.
- Pół wieku Milenium. Religijne, polityczne i społeczne aspekty obchodów Tysiąclecia Chrztu Polski (1956–1966/1967)*. Studia i materiały, red. Bartłomiej Noszczak. Warszawa: IPN, 2017.
- Uroczystości milenijne 1966 r. Sprawozdania urzędów spraw wewnętrznych*, red. Wanda Chudzik, I. Marczak, A. Napieralski, M. Olkuśnik. Warszawa: Książka i Wiedza, 1996.
- Wąsowicz, Jarosław. „Ksiądz Michał Winiarz SDB (1911–1988), proboszcz parafii w Skrzatuszu i kustosz sanktuarium w latach 1965–1972. Życie i twórczość”. *Rocznik Skrzatuski* 7 (2019): 97–120.
- Wąsowicz, Jarosław. „Ksiądz, który zakpił z Wydziału ds. Wyznań. Salezjanin ks. Michał Winiarz (1911–1988)”. *Biuletyn IPN* 5 (2021): 89–98.
- Wejman, Grzegorz. „Milenium w administracji gorzowskiej”. *Studia Koszalińsko-Koło-brzeskie* 20 (2013): 279–300.
- Wyszyński, Stefan. *Zapiski milenijne. Wybór z dziennika „Pro memoria” z lat 1965–1967, wybór i oprac. M. Okońska i in.* Warszawa: Wydaw. im. Stefana Kard. Wyszyńskiego „Soli Deo”, 2001.
- Zimniak, Stanisław. *Zwycięstwo Maryi. Proroctwo Kardynała Augusta Hlonda w posłudze apostołskiej Prymasa Tysiąclecia Stefana Kardynała Wyszyńskiego i Papieża Jana Pawła II Wielkiego*. Warszawa: Wydawnictwo Salezjańskie, 2007.
- Żaryn, Jan. *Dzieje Kościoła katolickiego w Polsce (1944–1989)*. Warszawa: Wydawnictwo Neriton, 2003.

Streszczenie

Jednym z najważniejszych wydarzeń religijnych w powojennej Polsce były obchody Tysiąclecia Chrztu Polski. W polskim Kościele przygotowania do tego jubileuszu trwały dekadę. Program przygotowań odwoływał się do prawd wiary i nauki Kościoła, jak również do życia społecznego narodu polskiego. Towarzyszyły temu akcje duszpasterskie, które ożywiały pobożność Polaków. Zagrozało to laicyzacji prowadzonej przez władze komunistyczne i dlatego utrudniano przebieg dziesięcioletnich przygotowań do milenijnych uroczystości i nawet zorganizowano konkurencyjne obchody Tysiąclecia Państwa Polskiego. Jako przykład takiej działalności władz przedstawiono postać ks. Michała Winiarza SDB, proboszcza w Skrzatuszu.

Słowa kluczowe: ks. Michał Winiarz SDB, parafia w Skrzatuszu, rok jubileuszowy 1966, represje władz komunistycznych, źródła

Abstract

**CROSSES ON THE CENSORED. THE REPRESSION OF THE COMMUNIST
AUTHORITIES AGAINST FR. MICHAŁ WINIARZ, SDB,
FOR PUTTING UP MISSION CROSSES IN THE PARISH OF ASSUMPTION
OF THE BLESSED VIRGIN MARY IN SKRZATUSZ IN THE JUBILEE YEAR 1966
(SOURCE EDITION)**

One of the most important religious events in post-war Poland was the celebration of the Millennium of the Baptism of Poland. In the Polish Church, preparations for this jubilee lasted a decade. The preparation program referred to the truths of faith and the teaching of the Church, as well as to the social life of the Polish nation. It was accompanied by pastoral campaigns that enlivened the piety of Poles. This threatened the secularization carried out by the communist authorities, and therefore the course of the ten-year preparations for the Millennium Celebrations was hindered, and even competitive celebrations of the Millennium of the Polish State were organized. As an example of such activity of the authorities, the figure of Fr. Michał Winiarz SDB, the parish priest in Skrzatusz.

Keywords: Fr. Michał Winiarz SDB, the parish in Skrzatusz, jubilee year 1966, repressions of the communist authorities, sources